

Pretnje ljudskim pravima i demokratiji

(Human Rights and Democracy Alert)

Mesečni bilten u izdanju Fonda Biljana Kovačević-Vučo

Broj 5



NORWEGIAN EMBASSY

Realizaciju projekta, finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu
www.norveska.org.rs

STATUS I PRAVA DECE KOJA SU UKLJUČENA U ŽIVOT I (ILI) RAD NA ULICAMA GRADOVA SRBIJE

Izradu ovog biltena pomogla je nevladina organizacije Centar za integraciju mladih iz Beograda.

Dete koje je uključeno u život i (ili) rad na ulici je dete uzrasta ispod 18 godina koje živi i spava na ulici i (ili) je uključeno u prosjačenje ili druge slične vidove sticanja zarade na ulici. Procenjuje se¹ da trenutno na ulicama Beograda živi ili radi oko 1000 dece. Većina ove dece pripade romskoj etničkoj grupi i potiče iz porodica koje žive u uslovima ekstremnog siromaštva. Od ovog broja, procenjuje se, 70% dece je uključeno u život i (ili) rad na ulici zbog siromaštva i iz potrebe da preživi, a za 30% ove dece se veruje da su žrtve eksploatacije – prinudnog prosjačenja. Tačni podaci o ovoj deci ne postoje.

Međunarodna organizacija rada je 2004. godine usvojila definiciju prosjačenja koje se opisuje kao „niz aktivnosti kojima pojedinac traži novac od nepoznate osobe, a na osnovu svog siromaštva, ili u potrazi za dobrotvornim donacijama, pozivajući se na zdravstvene ili verske razloge“. Po toj definiciji „prosjaci isto tako mogu prodavati manje predmete, kao što su krpe za čišćenje ili cveće, tražeći zauzvrat novac čiji iznos nije utemeljen vrednošću predmeta koji se prodaje“.

Jedina novija studija o deci uključenoj u život i (ili) rad na ulici u gradovima Srbije, koja čini osnovu ovog izdanja Biltena o stanju ljudskih prava i demokratije, je istraživanje o dečijem prosjačenju koje je 2011. godine sprovedla kancelarija Zaštitnika građana Republike Srbije² u saradnji sa Ombudsmanom AP Vojvodine, Centrom za integraciju mladih i norveškim ogranakom organizacije Save the Children. Ova studija

1 Procena Centra za integraciju mladih, nevladine organizacije sa sedištem u Beogradu.

2 Prevencija eksploatacije dece u jugoistočnoj Evropi – dečije prosjačenje u Republici Srbiji, Zaštitnik građana Republike Srbije, 2011. (<http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji/1597-2011-12-05-14-39-25>)

je deo regionalnog istraživanja³ o dečijem prosjačenju, sprovedenog od strane mreže lokalnih ombudsmana i nevladinih organizacija koje se bave decom i pravima deteta. Istraživanje položaja deteta koje prosjači u Srbiji je sprovedeno u tri velike gradske celine – u Beogradu, Novom Sadu i Nišu. Informacije su prikupljane direktno, kroz razgovor sa decom koja prosjače i njihovim roditeljima, kao i u razgovorima sa stručnjacima – profesionalcima koji se kroz svoj posao susreću sa ovom decom ili njihovim porodicama⁴.

Studija navodi da predstavnici organizacija i ustanova u Srbiji koje imaju neposredni kontakt sa decom koja prosjače, na osnovu svog iskustva izvode zaključak da su čak 90% dece koja prosjače žrtve eksploatacije i da su na to prinuđena, ili upućena, od strane (najčešće) svojih porodica, dok razgovori sa decom ukazuju na to da veoma mali procenat dece vidi sebe kao žrtvu eksploatacije. Ove različite percepcije položaja deteta koje prosjači su samo primer konfuzije u kojoj se rešava problem dece koja žive i (ili) rade na ulici, a koji se često (pogrešno) generalizuje i gotovo nikada ne rešava na individualnoj (od slučaja do slučaja) osnovi.

3 Prevenција eksploatacije djece u jugoistočnoj Evropi – regionalni izveštaj o prosjačenju djece, Save the Children, 2011. (<http://www.ombudsman.co.me/djeca/docs/StCN-regionalni-izvjestaj-o-prosjacenju-djece-final-web.pdf>)

4 U istraživanju su ovi izvori informacija definisani kao:
PRIMARNI IZVORI INFORMACIJA - grupni i individualni razgovori sa ukupno 24 dece i sa šest roditelja, u Beogradu, Novom Sadu i Nišu i
SEKUNDARNI IZVORI INFORMACIJA – razgovori sa zaposlenima - stručnjacima i profesionalcima - u ustanovama socijalne zaštite, policiji, dnevnim centrima, sudovima i tužilaštvima, jedinicama lokalne samouprave, predškolskim i školskim ustanovama, naučnim institucijama i međunarodnim organizacijama. Tako su razgovori vođeni sa stručnjacima iz: Gradskog centra za socijalni rad Beograd, odeljenja Novi Beograd, Ćukarica i Palilula, Centra za socijalni rad Niš, Centra za zaštitu odojčadi, dece i omladine Beograd, Zavoda za vaspitanje dece i omladine – prihvatilište i prihvatna stanica Beograd, Doma za decu „Duško Radović“ u Nišu, Zavoda za vaspitanje dece i omladine Niš, Centra za socijalni rad u Novom Sadu, Doma za decu bez roditeljskog staranja „Spomenak“ u Pančevu, Doma za decu i omladinu u Beloj Crkvi, Doma za decu ometenu u razvoju „Kolevka“ u Subotici, SOS Dečjeg sela „Dr Milan Pavlović“ u Sremskoj Kamenici, Doma za decu i omladinu „Miroslav Mika Antić“ u Somboru; policijskih uprava za gradove Beograd, Novi Sad i Niš; Višeg suda u Beogradu, Osnovnog suda u Nišu, prekršajnih sudova u Novom Sadu i u Zrenjaninu; kancelarija Gradskog većnika za socijalnu zaštitu Niš, Sekretarijata za socijalnu zaštitu Gradske uprave grada Beograda, Uprave za dečju, socijalnu i primarnu zdravstvenu zaštitu Niša, komunalna policije u Beogradu, Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i rodnu ravnopravnost, Pokrajinskog sekretarijata za zdravstvo, socijalnu politiku i demografiju, Pokrajinskog zavoda za socijalnu zaštitu i vojvođanske Kancelarije za inkluziju Roma; Doma zdravlja Palilula; Osnovne škole „Branko Pešić“ iz Beograda i Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“ iz Novog Sada; Centra za prava deteta iz Beograda, Regionalnog centra za manjine iz Beograda, Dečijeg romskog centra iz Beograda, Centra za pomoć deci iz Niša, Društva za razvoj dece i mladih „Otvoreni klub“ iz Niša, Svratišta za decu ulice u Beogradu, Romskog resursnog centra pri Ekumenskoj humanitarnoj organizaciji, Dnevnog centar za decu ulice EHO, Humanitarne organizacije „Karitas“ i Vojvođanskog romskog centra za demokratiju; kancelarije Zaštitnika građana grada Niša, Ministarstva unutrašnjih poslova (odeljenja za javni red i mir i za borbu protiv trgovine ljudima) i Ministarstva rada i socijalne politike Republike Srbije.

Centar za integraciju mladih je retka organizacija koja dolazi u kontakt sa decom koja žive i(ili) rade na ulici, a koja vrši njihovu sistematičnu evidenciju – ova evidencija obuhvata samo decu sa kojom Centar dolazi direktno u kontakt. Iako napori mnogih organizacija i institucija, kao i velikog broja pojedinaca, rezultiraju u poboljšanju života neke dece ulice, problem nedostatka podataka o (svim) pojedinačnim slučajevima dece koja žive i(ili) rade na ulici ozbiljno limitira mogućnost onih koji se bave prevencijom zanemarivanja i eksploatacije dece da pronađu alternative životu na ulici, bez obzira na razlog zbog koga dete prosi ili se bavi drugim aktivnostima vezanim za rad na ulici.

Ovakvu situaciju dodatno komplikuje potpuni nedostatak pravne definicije i strateškog plana vezanog za dečije prosjačenje. Važeći zakoni i propisi prepoznaju pojam prosjačenja i definišu ga kao krivično delo, međutim, ne daju opis dela, ili objašnjenje ovog izraza. Svako dete koje živi i(ili) radi na ulici prepoznato je u domaćem zakonodavstvu kao žrtva zanemarivanja. Svako dete žrtva zanemarivanja ima pravo na zaštitu od strane države i ostvarivanje svih ostalih prava koje kao dete ima, uključujući tu i pravo na detinjstvo – domaće zakonodavstvo prati preporuke UN Konvencije o pravima deteta koju je Srbija ratifikovala 2001. godine. Međutim, dečije prosjačenje skoro da ni ne postoji u zakonodavstvu i ova pojava se ne odvajava od prosjačenja odraslih. U praksi, deca koju policija uhvati u prosjačenju se uglavnom samo upućuju da se skloni sa ulice, ili se, u retkim slučajevima, privode. Šta više, studija iz 2011. godine navodi da većina pripadnika policije, kao i drugih profesionalaca koji dolaze u kontakt sa ovom decom, veruje da će svako dete koje se posle intervencije policije uputi u sistem (najčešće u centre za socijalni rad) na kraju završiti ponovo na ulici. Kao posledica takve situacije, deca o čijim je pravima država obavezna da se stara su najčešće ignorisana ili kriminalizovana u sistemu kome nedostaje jasan zakonodavni okvir i strateško određenje. U ovoj oblasti je tako potrebna gotovo celokupna reforma strategije i prakse.

DECA KOJA ŽIVE I(ILI) RADE NA ULICI

Na osnovu podataka prikupljenih za potrebe istraživanja o dečijem prosjačenju zaključeno je da se prosjačenjem većinom bave **dečaci uzrasta od 2 do 17 godina**, a najčešće (u najvećem procentu) od 10 do 15 godina. Pri tome, zabrinjavajući je podatak da je, u proseku, **više od jedne trećine dece zatečene u prosjačenju uzrasta od 2 do 10 godina**. Prosjačenje, pa tako i dečije, posebno je naglašeno u letnim mesecima, u vreme turističke sezone, u većim gradskim sredinama. Podatak o naglašenijem prosjačenju u toku leta navodi stručnjake na zaključak da se radi o deci koju organizovano dovode u određena područja i u određeno vreme radi prosjačenja.

Deca uglavnom provode dane na prometnim raskrscima, ulicama i trgovima, pijacama i tržnim centrima. U proseku tako zarade 10 do 15 eura dnevno. Retko taj novac zadržavaju za sebe; određeni deo daju nezaposlenim roditeljima (najčešće majci), za potrebe porodice, a deo troše na stvari za koje znaju da ih njihovi roditelji koriste, poput cigareta i kafe.

Ustanovljeno je da ova deca, u velikom broju slučajeva, **ne pohađaju škole, nemaju zdravstveno osiguranje, niti su upisana u matične knjige rođenih**. Deca koja se bave prosjačenjem i žive na ulici izložena su riziku da budu predmet ekonomske i seksualne eksploatacije, potpadanja pod ropski položaj i predmet trgovine ljudima.

Među profesionalcima koji se bave fenomenom dečijeg prosjačenja ili su svojim radom upućeni na pomoć deci koja žive i(lili) rade na ulici, **ne postoji jasno i nedvosmisleno shvatanje ovog pojma**. Državni organi i ustanove koje se bave decom se značajno međusobno razlikuju u pogledu određenja i definicije ove pojave. U izvještaju Zaštitnika građana Republike Srbije stoji da čak 15% ispitanih organa vlasti sa ovlašćenjima da se bave decom nije imalo nikakvo, ili bilo kakvo jasno određenje pojave prosjačenja. Većina ispitanih (67%) je definisala prosjačenje kao **način sticanja materijalne koristi**, bilo da se radi o detetu koje neposredno traži ili stiče materijalnu korist izazivanjem samilosti (35%), ili da druga osoba u tu svrhu eksploatiše dete (32%).

Takođe, među stručnjacima i profesionalcima **ne postoji ni slaganje oko pitanja gde je granica i(lili) da li postoji granica između prosjačenja i rada dece**, jer ima onih koji čak i sakupljanje (a kasnije i prodaju) sekundarnih sirovina smatraju prosjačenjem. Grupni razgovori koje je Zaštitnik građana obavio sa decom ukazuju na to da **deca prave razliku između rada i prosjačenja**. Tako, u percepciji dece, pranje automobilskih stakala, prodaja cveća, pevanje na javnim mjestima i slično jeste rad. Prosjačenje, s druge strane, nije rad i deca ga ocjenjuju kao nepoželjno ponašanje: „To je grozno da se prosi. Sramota je.“ - rekao je jedan dečak na razgovoru u Nišu.

Po mišljenju profesionalaca koji rade sa decom koja prosjače, najučestaliji faktori rizika koji dovode do dečijeg prosjačenja su **pripadnost romskoj populaciji, prinuda** na dečije prosjačenje (najčešće od strane roditelja) i **nefunkcionalna porodica**. Predstavnici organizacija i ustanova u Srbiji koje imaju neposredni kontakt sa decom koja prosjače, na osnovu svog iskustva tvrde da su čak 90% dece koja prosjače žrtve eksploatacije i da su na to prinuđena, ili upućena, od strane (najčešće) svojih porodica. Velika studija Evropskog centra za prava Roma⁵, objavljena takođe 2011. godine, upućuje na to da “ne postoje dokazi za tvrdnje da su trgovina ljudima ili prosjačenje pod prisilom elementi ‘kulturnog obrasca’ među Romima”. Verovanje da je život i(lili) rad na ulici problem koji proističe iz pripadnosti romskoj populaciji, široko rasprostranjeno među ljudima koji

5 Breaking the Silence (A report by the European Roma Rights Centre and People in Need): Trafficking in Romani Communities, Evropski centar za prava Roma, 2011. (<http://www.errc.org/cms/upload/file/breaking-the-silence-19-march-2011.pdf>)

su kroz svoj rad upućeni na brigu i zaštitu eksploatisane dece tako negativno utiče na izbor vrste i načina pomoći deci ulice.

S druge strane, *upitana koji je glavni razlog njihovom prosjačenju, sva dece intervjuisana za potrebe istraživanja odgovorila su da je to u prvom redu siromaštvo.* Deca ne vide prosjačenje kao vid ekonomske eksploatacije, niti se smatraju žrtvama ovog vida iskorištavanja. Za njih je prosjačenje rad, način na koji oni ispunjavaju svoje potrebe i obaveze, i kojim se bave iz nužde.

Deca ukazuju i na još jedan faktor koji možda nije inicijalan za početak prosjačenja, ali je veoma značajan za njegovo održavanje. Reč je o činjenici da deca prosjačenjem i „radom“ stižu određenu samostalnost: pribavljeni novac troše na zadovoljenje svojih potreba, prvenstveno one za hranom, tako što kupuju sendviče, sokove i grickalice. Neka deca koriste novac i za odlazak u igraonice, kupovinu cigareta, ali i za kupovinu proizvoda koji se mogu zloupotrebiti, kao što su opojna sredstva. Tako prestanak prosjačenja i „rada“ za decu može značiti ne samo nemogućnost da zadovolje svoje potrebe, već i gubitak samostalnosti. Ipak, intervjuisana deca ukazuju da prosjačenje nije njihov dugoročan izbor – **gotovo sva deca izražavaju spremnost i želju da rade nešto drugo**, da se bave sportom, da se zaposle, da nastave školovanje.

NEVIDLJIVA DECA

Najveći broj dece koja prosjače nalazi se u većim gradovima i danas su ona gotovo postala jedno od njihovih obeležja. Iako ih svakodnevno vidamo na glavnim trgovima, prometnim ulicama i raskrsnicama, ispred trgovačkih radnji i u parkovima, **za sistem i društvo ova deca su većinom nevidljiva.** *O njihovom poreklu, životu, porodičnom i socijalnom okruženju se zna jako malo, a dublji razlozi za njihovo bavljenje prosjačenjem najčešće se ne istražuju, niti se njima bilo ko sistematski bavi.*

Rasprostranjenost i evidentiranje dečijeg prosjačenja međusobno su povezani aspekti ovog problema: od načina i kvaliteta evidencije zavisi mogućnost sagledavanja rasprostranjenosti ove pojave. Sve **relevantne institucije** sa kojima su obavljani razgovori u istraživanjima o dečijem prosjačenju u regionu, osim nevladinih organizacija koja se bave decom ulice, **ne vrše evidentiranje slučajeva dečijeg prosjačenja kao zasebne kategorije.** Takođe, ili kao uzrok takve prakse, ne postoji ni praksa praćenja deteta i provere uslova njenog ili njegovog života nakon kontakta sa detetom u instituciji.

Uspostavljanje sistematične evidencije i baza podataka dodatno je otežano činjenicom da je često reč o deci čiji identitet je nemoguće utvrditi jer **ne poseduju ličnu dokumentaciju.** U velikom broju nisu upisana u matične knjige rođenih, te tako postaju

pravno nevidljiva deca koja nemaju obezbeđenu zdravstvenu zaštitu i obrazovanje, niti mogu biti korisnici usluga socijalne zaštite.

Zbog nedostatka evidencija, većina podataka o deci koja prosjače državne ustanove dobijaju na indirektan način, izvan sistema zaštite: kroz kontakte sa drugim organima i ustanovama, od građana, kao i od same dece koja prosjače, njihovih roditelja i porodica – ispitane ustanove socijalne zaštite u Srbiji dobijaju čak 77% podataka o deci koja prosjače iz drugih izvora.

Tako izveštaj beleži podatke o 225 dece koja se nalaze u evidenciji 35 ustanova socijalne zaštite u Srbiji za 2010. godinu, što je najviše jedna trećina od pretpostavljenog stvarnog broja. Pri tome, zbog nedostatka saradnje među institucijama koja se bave tom decom, dešavali su se slučajevi da, na primer, policija u jednom gradu ili gradskoj opštini nema evidenciju o postojanju dečijeg prosjačenja, dok centri za socijalni rad, u isto vreme, beleže kontakte sa ovom decom.

ODGOVORNOST I OBAVEZE DRUŠTVA I DRŽAVE

Dečije prosjačenje i život (ili) rad na ulici je jedan od najvidljivijih oblika eksploatacije dece na području Srbije i jugoistočne Evrope, a ujedno i **oblast u kojoj je najmanje učinjeno kako bi se deca adekvatno zaštitila.**

Uslovi u kojima se deca nalaze, žive i provode svoje detinjstvo na ulici predstavljaju jedan od najtežih i najgrubljih oblika povreda prava deteta, imajući u vidu da takve životne okolnosti deci uskraćuju mnoga prava zagarantovana Konvencijom UN o pravima djeteta, kao što su prava iz socijalne i zdravstvene zaštite, pravo na obrazovanje i razvoj, kao i samo pravo na zaštitu od svih elemenata i osoba koja ta prava narušavaju i ugrožavaju. Naime, prema Konvenciji o pravima deteta: “Države potpisnice priznaju pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomske eksploatacije i od bilo kakvog rada koji je potencijalno opasan, koji može ometati dečije obrazovanje ili naškoditi dečijem zdravlju ili fizičkom, mentalnom ili društvenom razvoju” (Član 32. stava 1 Konvencije). **Dečije prosjačenje i život i (ili) rad na ulici, uvek i bez izuzetka, predstavljaju zanemarivanje i eksploataciju dece i države moraju učiniti maksimum napora kako bi se deca zaštitila i osigurala njihova resocijalizacija i puna reintegracija u društvo.**

Iako se radi o jednom od najzastupljenijih oblika eksploatacije dece, čije posledice mogu biti pogubne po njihov razvoj, pa čak i sam život, **društvo ne vrši pritisak na institucije da se ovim problemom efikasnije bave**, radi dobrobiti same dece. Nadležne ustanove u Srbiji tako retko pojavu dečijeg prosjačenja smatraju svojim prioritetom.

Organizacije civilnog društva, koje su se posvetile rešavanju ovog problema, su malobrojne.

Akteri sa ovlašćenjima ili poljem rada koja obuhvataju dečije prosjačenje smatraju da **nemaju dovoljno ni ljudskih ni materijalnih sredstava za efikasno delovanje na prevenciji i suzbijanju ove pojave**. Mnogi dovode u pitanje i stručnost postojećeg kadra, a svi se slažu da saradnja među njima nije zadovoljavajuća. Na ove nedostatke u funkcionisanju institucija ukazuje većina profesionalaca obuhvaćenih studijom zaštitnika građana. U razgovorima je utvrđeno da 56% ispitanih pripadnika policije i čak 62% socijalnih radnika tvrde da ne poseduju "odgovarajuća znanja ili veštine za rad sa decom koja žive i(i)li rade na ulici", dok 41% policijskih službenika i 60% socijalnih radnika veruje da važeća zakonska regulativa ne uspeva da efikasno reši problem dece ulice, ili problem zapuštanja, ili eksploatacije ove dece.

Stručnjaci u Srbiji ukazuju da je „država zapustila problem na nivou prevencije i zaštite, sistemi su nepovezani, institucije nemaju dovoljno kapaciteta“, a sistem socijalne zaštite je „krut, birokratski rigidan i ima neprijateljski odnos prema korisnicima“. Deca koja prosjače i njihove porodice se tako suočavaju sa nemogućnošću dobijanja dokumenata i upisivanja dece u matične knjige rođenih i, posledično, nemogućnošću ostvarivanja prava iz zdravstvene i socijalne zaštite.

Stručnjaci imaju **različite stavove o tome da li je potrebno uneti pravnu definiciju dečijeg prosjačenja** u odgovarajuće propise. Nasuprot stavovima o potrebi pravnog definisanja ove pojave, iznešeni su i stavovi da bi pravnim definisanjem prosjačenja deca koja prosjače bila dodatno stigmatizovana i da bi se učvrstio dosadašnji

pristup pojavi dečijeg prosjačenja koji je kriminalizovao decu koja se time bave, kao i njihove roditelje, a bez pokušaja da se utvrde i otklone uzroci dečijeg prosjačenja. Naime, mišljenje je stručnjaka da, ukoliko se prosjačenje tretira kao oblik zlostavljanja i zanemarivanja deteta, njegovo je pravno definisanje nepotrebno. Tako se fokus delovanja usmerava na činjenicu da je dete izloženo zlostavljanju i zanemarivanju, odnosno neželjenim i štetnim uticajima (hladnoća, boravak na ulici, odsustvo obrazovanja, rizici od nasilja i povređivanja, odsustvo nadzora odgovorne odrasle osobe, i slično), pri čemu je od malog značaja, gotovo nebitno, kojom se konkretno aktivnošću dete bavi (prosjačenje ili „rad“).

Zabrinjavajući je i podatak da su stručnjaci iz državnih organa i institucija koje rade na pomoći deci koja žive i(i)li rade na ulici, upitani koju vrstu mera (poslova) preuzimaju u radu sa decom, navodili, smatrajući da je to u potpunosti u skladu sa njihovim nadležnostima, **da zaštitne i represivne mere imaju apsolutni prioritet** u njihovom radu, a da je materijalna pomoć mera koja se retko preduzima. Prevenciju, kao način smanjenja pojave dečijeg prosjačenja, prepoznaje samo 16% ispitanih profesionalaca.

Na kraju, nadležne ustanove, ali i nevladine organizacije, uglavnom **nemaju odgovarajući način evaluacije preduzetih mera** u slučajevima dečijeg prosjačenja,

nit i sprovode praćenje njihovih efekata. Nakon što su preduzete mere prema deci koja prosjače, policija i ustanove socijalne zaštite u najvećem broju slučajeva nemaju povratne informacije o detetu. U onim slučajevima gde povratna informacija postoji, policija, ustanove socijalne zaštite i organizacije civilnog društva imaju saznanja da se **najveći broj dece vraća na ulicu.**

POSLEDICE

Najuočljivije posledice dečijeg prosjačenja odnose se na **ugroženost njihovog života i zdravlja** usled stalnog boravka na ulici i izloženosti nasilju. Deca koja prosjače većinom nisu odgovarajuće obučena, često su bosa i polugola, te potpuno nezaštićena od velikih hladnoća ili visokih temperatura. Preti im **stalna opasnost od povreda u saobraćaju, od nasilja učesnika u saobraćaju, ili otimanja.**

Beleže se podaci o žigosanju i sakaćenju dece za potrebe organizovanog prosjačenja. **Dečije prosjačenje povezuje se i sa dečijom prostitucijom, narkomanijom i uključivanjem dece u vršenje krivičnih dela.**

Poseban rizik za decu koja prosjače je da postanu **žrtve trgovine ljudima.** Stručnjaci ukazuju na mobilnost dece koja prosjače, naročito ka turističkim centrima (najčešće se u tom kontekstu pominju Zlatibor i Crna Gora), za vreme atraktivnih i posećenih manifestacija u Beogradu, Novom Sadu i Nišu. Kako Zakon o zaštiti državne granice Srbije ne sadrži posebne odredbe o načinu na koji dete prelazi državnu granicu, **ne postoji smetnja da dete koje prosjači sa važećom putnom ispravom, samo ili u pratnji osobe koja mu nije roditelj, staratelj, odnosno zakonski zastupnik, pređe državnu granicu** i napusti ili uđe na teritoriju Republike Srbije.

Na kraju, deca koja prosjače **ostaju uskraćena za period detinjstva**, jer je od ranog uzrasta na njih prebačen značajan deo odgovornosti za sopstvenu egzistenciju i egzistenciju njihovih najbližih. Takođe, **u toku odrastanja, ova deca se prilagođavaju uslovima i zahtevima ulice** i time postaju vrlo lak plen za sve one koji u njihovom angažovanju vide mogućnost zarade.

UMESTO PREPORUKA

Studija o dečijem prosjačenju u Srbiji daje niz jasnih preporuka za promene koje bi dovele do pomaka u rešavanju problema dece koja žive i(ili) rade na ulici. Ove preporuke sažima i izveštaj Evropske komisije iz 2012. godine, nazvan „**Studija o tipologiji i strateški odgovori na dečije prosjačenje u EU**“⁶ u kome se tvrdi da: *“postoji potreba za koordinisanim i koncentrisanim naporima ... pristupanja situaciji koja ozbiljno ugrožava zdravlje i pravilan razvoj dece koja su u najnepovoljnijem, često i stigmatizovanom, položaju. ...Deca koja prosjače, bilo da su žrtva trgovine u te svrhe, ili da su instruirana od strane svojih roditelja da se time bave, suočavaju se sa ozbiljnim ugrožavanjem ljudskog dostojanstva i predstavljaju stalni pokazatelj neprihvatljivog stepena nejednakosti u jednom društvu. Mora se osigurati da se deci koja prosjače omogući pravo na - detinjstvo.”*

6 Report for the Study on Typology and Policy Responses to Child Begging in the EU, Evropska komisija, 2012. (http://ec.europa.eu/anti-trafficking/entity.action?path=Publications%2FChild_Begging_EU)